

offered. The specific problems of the young spouses' spheres of interaction, which serve as a conflictogenic environment of the family, are determined. The attention is focused on the stages of preparation of a young couple before the child birth, taking into account the possibilities of overcoming the basic social, psychological, legal and medical problems.

Purpose. Investigate the problems of young families awaiting the childbirth and analyze the effectiveness of introducing innovative forms and methods of social work as to their support.

Methods. Theoretical: the analysis of scientific literature in order to define the concept of "young family", and the definition of young families problems (social and economic, social - psychological, social and legal, medical) at the stage of waiting for the birth of a child; synthesis; comparison, systematization, generalization of the results of the study of young spouses' family values agreement. Empirical: observation, surveys using the method "Role expectations and harassment in marriage" by O. Volkova, G. Trapeznikova.

Results. Clarification of concept "young family" meaning, the level of coherence of the family values of young married couples and the effectiveness of training courses on their preparation for the childbirth are investigated.

Originality. The effectiveness of training sessions using the model of D. Kolba (studying based on personal experience) in teaching a young couple has been proved. As part of the training sessions, an analysis of gender stereotypes in the introduction of the economy of young families is offered.

Conclusion. The results of the problems of young families study who are at the stage of waiting for the birth of a child and the level of their family values coherence have proved the necessity to improve social work on the social services provision to young couples. Courses for young parents contributed to finding a balance between the professional ambitions of one spouse and the support of another in their potential realization, and increasing the level of readiness of both women and men before the childbirth.

Key words: family, social work with young couples, stability of marriage relations, family values, level of readiness for the child birth.

Одержано редакцією 02.01.2018 р.
Прийнято до публікації 09.01.2018 р.

УДК 37.048.4

Лещинський О. П.,
д. п. н, професор кафедри
соціальної роботи і соціальної педагогіки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИЙ КОНСАЛТИНГ У ЄВРОПІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Представлено аналіз змін у моделях профорієнтаційної допомоги в умовах економічної нестабільності в країнах ЄС у результаті глобальної фінансової кризи. Розглядається особливості переходу від традиційної моделі профорієнтаційної допомоги до індивідуалізованої моделі.

Виокремлено основні підходи фахівців з кар'єрного консультування до допомоги найбільш уразливим групам населення. Подано огляд найбільш уживаних теорій професійної орієнтації в період економічної кризи – Соціально-когнітивної теорія кар'єри і Теорія життєвого дизайну. Розкрито основні пропозиції цих теорій у підходах до кар'єрного консультування.

Ключові слова: профорієнтаційний консалтинг; дизайн життєвого шляху; соціальний робітник; соціальна робота; професійні компетентності.

Постановка проблеми. У даний час однією з найгостріших проблем для України є проблема зайнятості. Шляхи її вирішення залежать від стану суспільства і

напрямів його розвитку. Інтеграція в Євросоюз передбачає вивчення європейського досвіду вирішення проблеми зайнятості та пошук шляхів його використання в Україні. До вивчення зарубіжного досвіду соціальної роботи в сфері профорієнтації неодноразово зверталися вітчизняні дослідники. Однак залишається недостатньо вивченим досвід професійної орієнтації та консультування в умовах останньої економічної кризи в Європі. Саме такий досвід є найбільш актуальним для України.

Аналіз досліджень і публікацій. У статті В. Радкевич розкрито особливості підготовки учнівської молоді до вибору професії центрі професійної орієнтації (Нідерланди), отримання профорієнтаційних послуг від бірж праці (Німеччина) [1]. А. А. Котвіцька та ін. розглядають профорієнтаційну роботу системи державних установ Великої Британії, Франції, Німеччини [2]. У статті О. Г. Пономаренко схарактеризовані основні підходи до системи професійної орієнтації [3]. Окремі аспекти профорієнтації в різних європейських країнах розглянуті в статтях І. Уличного [4], С. В. Понікаровської [5]. Водночас, залишається недостатньо висвітленою проблема використання європейського досвіду профорієнтаційного консультування в умовах економічної кризи.

Мета статті – визначити особливості профорієнтаційного консультування в країнах ЄС в умовах економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. *Соціально-економічні умови та профорієнтація.* Професійний розвиток людини (і, звідси, профорієнтація) визначається як індивідуальними особливостями, так соціально-економічним контекстом її життя. Інтеграція України в ЄС посилює вплив глобалізації економіки на ринок праці. Нові умови вимагають модернізації соціальної роботи у сфері профорієнтації. У цьому зв'язку важливий досвід країн Європи, які нещодавно відчули вплив світової економічної кризи. Світова фінансова криза призвела у 2008-2009 рр. до суттєвої втрати робочих місць у країнах ЄС. Рецесія економіки змінила ситуацію на ринку праці. Більшість працівників тепер працювала за короткостроковими контрактами, неповний робочий день і тиждень. Суттєво зменшилось фінансування освіти, можливість планувати заздалегідь своє життя та кар'єру. Соціально-економічна ситуація вимагала зміни підходів у галузі профорієнтаційного консультування. Фахівці у галузі профорієнтаційного консультування вирішили провести міжнародну конференцію з метою визначення нових підходів до моделі професійної діяльності. Конференція у Падуї зібрала фахівців із більшості країн Європи та розвинених країн світу [6]. Як показав аналіз, виникло протиріччя між моделлю працевлаштування, що існувала в Європі вже понад два десятиріччя та сучасним становищем. За цією моделлю вища освіта, яка стала доступною для незаможних європейців, стала шляхом до кваліфікованої довгострокової роботи, кар'єрного і професійного зростання та стабільного життя. У цих умовах профорієнтаційне консультування будувалось на пошуку відповідності між інтересами та можливостями людини та попиту економіки на підготовку фахівців. Економічна нестабільність, коливання попиту ринку змусили працедавців відмовлятися від довготермінових контрактів. Молоді люди після університету, кваліфіковані робітники тепер не могли знайти постійної роботи за фахом. Коливання ринку праці найбільше вплинуло на жінок, людей передпенсійного віку, людей з обмеженими можливостями, мігрантів, тимчасових робітників. Саме ці уразливі групи потребували найбільшої профорієнтаційної допомоги. Водночас, ситуація невизначеності вимагала змін у моделі профорієнтаційної допомоги.

Нові підходи до кар'єрного консультування. Проведене опитування фахівців показало, що більшість вважає за необхідне в нових умовах забезпечити зазначені групи соціокультурними засобами, які допомагають пристосуватись до змін. Також підкреслювалась необхідність перейти від звичних методів оцінки загальних якостей

клієнта до пошуку унікальних особливостей кожного. Саме ці особливості мають створити підґрунтя до індивідуалізованої моделі профорієнтаційної допомоги. У такій моделі фахівець має допомогти клієнту у більш чіткому формуванні плану пошуку індивідуальної професійної траєкторії, одночасно підсилюючи такі якості як гнучкість, настійливість, самовизначення, саморегуляцію, спираючись на сильні сторони клієнта та відновлюючи надію та професійну ідентичність кожного. Така модель потребує у фахівця міждисциплінарних знань та вміння залучати до співпраці вчителів, батьків, роботодавців. Слід зазначити, що ЄС зацікавлений у підтримці профорієнтаційної допомоги не тільки через економічну кризу, а й ще тому, що така діяльність створює співпрацю та координацію різних фахівців, організацій на національному, регіональному та місцевому рівнях. Прикладами такої співпраці є створення Європейських мереж: Консультування на протязі життя (European Lifelong Guidance Policy Network), Інновації в кар'єрному консультуванні (Network for Innovation in Career Guidance & Counselling in Europe (NICE)), у якій беруть участь 40 установ вищої освіти. Такі мережі поєднують можливості інформаційних технологій і глобалізації та допомагають обміну новими знаннями, інструментами, практичним досвідом і теоріями.

Теорії профорієнтації. Існує низка визнаних і широко застосовуваних теорій у психології професій і профорієнтації. Серед них теорії Холланда (Holland, 1997), Готфредсона (Gottfredson, 2005), Юнга та Велач (Young & Valach, 2008), Блустейна (Blustein, 2011), Крumbольца (Krumboltz, Foley, & Cotter, 2013) тощо. Більшість теорій походить із США (огляд у монографіях [7], [8].) У Європі найбільше розповсюдження та використання одержали дві теорії: Соціально-когнітивна теорія кар'єри [9] і Життєвого дизайну [10]. Саме ці теорії інтенсивно використовувались і пройшли перевірку в кризовий період у Європі.

Остання теорія розроблялась на початку кризи з метою дати відповіді на нагальні потреби часу – як впоратись із важкими часами найбільш уразливим групам населення та індивідам. Із розгортанням кризи в усьому Західному Світі зросла кількість посилянь і застосувань цієї теорії. Соціально-когнітивна теорія кар'єри вивчає особисті і суспільні чинники, які допомагають людині виробити в себе бажані якості та покращити якість свого життя. Підкреслюється здатність людей створювати особисті організації. Діяльність у них створює певні правила, які далі впливають на життя людей. Ці правила, у свою чергу є результатом взаємодії середовища і міжособистісних чинників. Як вказує А. Бандура, середовище не є однорідним утворенням [11]. Можна виділити декілька типів середовищ: накладене ззовні (незалежно від людини); вільно вибране; створене людиною. Останній тип зараз бурхливо розвивається у соціальних мережах. Вибираючи чи конструюючи середовище, людина створює свою власну життєву траєкторію та стиль життя. Таке сконструйоване або вибране людиною віртуальне середовище у соціальних мережах, як підкреслює Бандура, озброює людину новими можливостями в освіті, навчанні, повсякденному житті. Безперечно, сконструйоване людиною середовище матиме суттєвий вплив на планування життя та кар'єри. Соціально-когнітивна теорія кар'єри вказує на важливість формування готовності до непередбачуваних змін у житті та кар'єрі. Важливо навчити людей конструктивному відношенню до можливих невдач і несподіванок. У такому відношенні вони розглядаються як завдання для творчого розв'язку та нові можливості, які раптово створюються. Теорія Життєвого дизайну підкреслює необхідність формування у клієнтів вміння бачити працевлаштування як часткову проблему життя у швидкозмінному суспільному середовищі. Ця проблема зводиться до більш загальної для кар'єрного консультанта: як навчити клієнта найкращому дизайну свого життя у конкретному суспільному середовищі. Включення у нові види діяльності у цьому середовищі вимагає засвоєння нових суспільних ролей, які ведуть до зміни ідентичності людини. Це змінює само ставлення та створює бачення

нових перспектив. Тому нові профорієнтаційні програми та тренінги мають формувати вміння справлятися з ситуацією, об'єднуватися із людьми задля вирішення проблем та створення нових можливостей. У цьому відношенні важливі засоби пошуку ресурсів кожної людини та їх використання у дизайні особистого життєвого шляху. Системи підтримки життєвого дизайну людини мають розглядатися як цілісні, довічні, контекстуальні та превентивні. Такі підходи вимагають розгляду проблем клієнта у більш широкому контексті, не тільки як суто кар'єрні, а як проблеми відносин у широкому контексті: особистісні (батьки, діти), у місцевій громаді; глобальні.

Висновки. Досвід країн ЄС свідчить про необхідність зміни моделі профорієнтаційної допомоги в умовах економічної кризи. Більшість фахівців вважає за необхідне використання індивідуалізованої моделі профорієнтаційного консультування. Серед основних складових такої моделі: формування разом із клієнтом індивідуальної траєкторії працевлаштування; відновлення та зміна професійної та особистої ідентичності; залучення до співпраці працівників системи освіти, роботодавців, членів родини; створення та використання мереж професійного консультування. Найбільше використання та перевірку в умовах кризи одержали Соціально-когнітивна теорія кар'єри та теорія Життєвого дизайну. Серед основних пропозицій цих теорій: включення у нові види діяльності та засвоєння нових ролей; використання дизайну власного середовища за допомогою соціальних мереж; навчання технології дизайну свого життя в умовах швидких змін середовища.

Список використаної літератури

1. Радкевич В. Професійна освіта і навчання: європейський контекст розвитку. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*. 2017. № 4. С. 5-14.
2. Котвіцька А. А. Живора Н. В., Котенко О. М., Красовський І. В. Дослідження міжнародного досвіду з профорієнтації та підготовки молоді до працевлаштування. *Соціальна медицина і фармація*. 2017. т.3. № 1. С. 7-13.
3. Пономаренко О. Г. Вітчизняні підходи та загальноєвропейська тенденція визначення професійної орієнтації молоді. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти: збірник наукових праць*. 2016. Вип. 2. ч.1. С. 20-26.
4. Уличний І. Л. Європейський досвід профорієнтаційної роботи. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 140. С. 151-156.
5. Понікаровська С. В. Європейський досвід професійної орієнтації: Німеччина, Франція. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць*. 2014. Вип. 37. С. 306-311.
6. Nota, L., Soresi, S., Ferrari, L., & Ginevra, M. C. Vocational designing and career counseling in Europe: Challenges and new horizons. *European Psychologist*. 2014. Vol. 19. No. 4. P. 248-259.
7. Sampson, J. P., Bullock-Yowell, E., Dozier, V. C., Osborn, D. S., & Lenz, J. G. (Eds.). *Integrating theory, research, and practice in vocational psychology: Current status and future directions*. Tallahassee, FL: Florida State University Libraries. 2017. 200 p. URL: <http://journals.fcla.edu/svp2016/>
8. Sharf, R. S. (2013). *Applying career development theory to counseling* (6th ed.). Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.
9. Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: a social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 36-49.
10. Savickas, M. L., Nota, L., Guichard, J., van Vianen, A. E. M. (2009). Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 239-250.
11. Bandura, A. (2009). Social cognitive theory goes global. *The Psychologist*. 22, 504-506.

References

1. Radkevich V. Professional education and training: the European context of development. *Journal of the Institute of Vocational Education of the National Academy of Sciences of Ukraine*. 2017. No. 4. S. 5-14 (in Ukr.)
2. Kotvitskaya AA Zhivora N.V., Kotenko O.M., Krasovskii IV Research of international experience on professional orientation and preparation of youth for employment. *Social medicine and pharmacy*. 2017. т.3. № 1. С. 7-13 (in Ukr.)
3. Ponomarenko O.G. Domestic approaches and the pan-European trend of determining the professional orientation of youth. *Actual problems of pedagogy, psychology and vocational education: a collection of scientific works*. 2016 2. part 1. Pp. 20-26 (in Ukr.)

4. Ulychnyj I.L. European experience of professional orientation work. *Scientific notes of the Kirovograd State Pedagogical University*. 2015. Issue 140. pp. 151-156 (in Ukr.)
5. Ponikarovsaya S.V. European Experience of Professional Orientation: Germany, France. *Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools: a collection of scientific works*. 2014. Issue 37. pp. 306-311 (in Ukr.)
6. Nota, L., Soresi, S., Ferrari, L., & Ginevra, M. C. Vocational designing and career counseling in Europe: Challenges and new horizons. *European Psychologist*. 2014. Vol. 19, 4, 248-259.
7. Sampson, J. P., Bullock-Yowell, E., Dozier, V. C., Osborn, D. S., & Lenz, J. G. (Eds.). *Integrating theory, research, and practice in vocational psychology: Current status and future directions*. Tallahassee, FL: Florida State University Libraries. 2017. 200 p. Retrieved 29/12/2017, from <http://journals.fcla.edu/svp2016/>
8. Sharf, R. S. (2013). *Applying career development theory to counseling* (6th ed.). Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.
9. Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: a social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 36–49.
10. Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J. P., Duarte, M. E., Guichard, J., van Vianen, A. E. M. (2009). Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 239–250.
11. Bandura, A. (2009). Social cognitive theory goes global. *The Psychologist*. 22, 504–506.

Leshchinsky Alexander

PhD, professor,

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine.

VOCATIONAL CONSULTING IN EUROPE IN ECONOMIC CRISIS

Introduction. Integration into the EU involves studying the European experience of solving the problem of unemployment and finding ways to use it in the Ukraine. The most relevant for the Ukraine is experience of professional orientation and counseling in the context of the recent economic crisis in Europe.

Purpose of the article – consider the peculiarities of vocational guidance counseling in the EU countries in the context of the economic crisis.

Results. The analysis of changes in vocational guidance in the conditions of economic instability in the EU countries as a result of the global financial crisis is presented. The peculiarities of transition from the traditional model of vocational guidance to the individualized model are considered. The basic approaches of career counseling specialists to help the most vulnerable groups of the population are singled out.

Originality. The analysis of the most used theories of professional orientation during the economic crisis is given: Socio-cognitive career theory and Theory of life design. The main propositions of these theories in the approaches to career counseling are revealed. The experience of the EU countries shows the need to change the model of vocational guidance in the context of the economic crisis. Most experts consider it necessary to use an individualized model of vocational guidance counseling. Among the main components of such a model: the formation together with the client of an individual trajectory of employment; restoration and change of professional and personal identity; involvement of employees of the education system, employers, family members; creation and use of professional counseling networks. The most used and tested in a crisis have been the Social Cognitive Career Theory and the Theory of Life Design.

Conclusion. Most experts consider it necessary to use an individualized model of vocational guidance counseling. Among the main components of such a model: the formation together with the client of an individual trajectory of employment; restoration and change of professional and personal identity; involvement of employees of the education system, employers, family members; creation and use of professional counseling networks; inclusion in new activities and assimilation of new roles; use the design of environment with the help of social networks.

Keywords: vocational and career counseling; life design; social worker; social work; professional competencies.

Одержано редакцією 02.01.2018 р.
Прийнято до публікації 09.01.2018 р.